



Наталія Кордунова

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ ДО ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Найпершим суспільним середовищем для дитини є дошкільний навчальний заклад, основне призначення якого – соціальна адаптація до умов життя в товаристві незнайомих дітей і дорослих, виховання цілісного ставлення до навколишнього світу: природи, людей, самої себе. В умовах дошкільного закладу дитина завжди прагне відчутти себе об'єктом зацікавлення, симпатії, прагне до позитивного спілкування і порозуміння.

У теперішній час проблема адаптації дітей до умов дошкільного закладу вимагає значної уваги. Адже вона є необхідною умовою функціонування суспільства як єдиного соціального організму [7].

Адаптація – це результат успішної реалізації власних можливостей у нових умовах та набуття гармонічної узгодженості в системі “особистість - середовище” [5, с. 5].

Основні функції психологічної адаптації у соціальному середовищі, полягають у формуванні засобів і знаходженні умов та форм для вільного прогресивного розвитку особистості (Г. Гортман, О. І. Зотова, І. К. Кряжева та ін.) [6, с. 249].

Поняття адаптації використовується у різних науках – біологічних, філософських, психологічних. У зв'язку з цим у сучасній науковій літературі існує багато суперечливих визначень цього поняття. Багатьма авторами адаптація визначається як пристосування. Проте таке тлумачення поняття є дуже вузьким, оскільки не враховує специфіки адаптації людини. Адже людина не лише пристосовується до середовища, але й активно перетворює його. Адаптація, як відмічають дослідники, базується перш за все, на активно -пристосовницьких зв'язках особистості з оточуючим середовищем.

Вчений І. І. Бойко зазначає, що адаптивні процеси мають складну ієрархічну структуру, у зв'язку з чим явище адаптації розрізняється на різних рівнях від біологічного до соціального. Соціальний рівень адаптації



виник у людському суспільстві і має складнішу структуру у порівнянні з попередніми йому біологічними формами.

На соціальному рівні, дослідники частіше за все виділяють суспільно-політичну форму адаптації, професійну, соціально-психологічну, психофізіологічну, матеріально-побутову. Проте, не звертаючи на виділення окремих форм, адаптація здійснюється як єдиний процес, що зумовлений єдністю самої особистості як суб'єкта праці, пізнання і спілкування [3, с. 93].

Поняття “адаптація” має не лише загальнонауковий, а й системно-дисциплінарний характер (реалізує всі основні ознаки категорії науки), тому психологія, виходячи з даних інших наук про природу адаптаційних процесів, має розробляти свій специфічний аспект. У цьому зв'язку цілком виправданою є точка зору вченого Г. О. Балла, згідно з якою “діяльність суб'єкта, функціонування його як особистості можуть бути описані у вигляді адаптивних процесів, кожний з яких розгортається в межах певної психологічної адаптації” [2, с. 94].

Психологічна адаптація розуміється як один із провідних чинників і як необхідна умова соціалізації. Саме так її розглядав Л. С. Виготський, аналізуючи процес входження дитини у нові соціальні ситуації та процес формування у неї певного ставлення до соціального оточення.

Тобто, зароджуючись у безпосередніх соціальних контактах дитини з дорослими та ровесниками, вищі психічні функції згодом “вростають” у її свідомість.

За цих умов розгортаються процеси інтеріорізації соціальних норм і вимог соціально значущої поведінки у внутрішній план її індивідуальної активності. А це в свою чергу, приводить до формування все нових і нових властивостей особистості, які виступають психологічними засобами побудови більш досконалих стратегій діяльності дитини, досягнення нею вищих рівнів соціалізації [4, с. 37].

Відвідування дошкільного навчального закладу це надзвичайні складні кроки для дитини. Це не тільки нові умови життя і діяльності, режиму і харчування – а й нові контакти, оточення, нові взаємини, обов'язки.



Це дуже напружений період, який вимагає від дитини активних психологічних і фізіологічних форм пристосування. Звикання до умов дошкільного закладу найчастіше супроводжується порушенням емоційного стану дитини, порушенням сну, апетиту, підвищенням захворюваності та ін.

Соціально-психологічна адаптація у різних дітей відбувається по-різному, відповідно до віку, типу вищої нервової діяльності, стану здоров'я, стилю виховання в сім'ї, родинних взаємин, рівня розвитку у дитини ігрових навичок, її контактності, доброзичливості, емоційної залежності від матері тощо. Враховуючи зазначене, можна виділити три групи дітей за характером пристосування до нових умов життя.

Перша група – це діти, для яких процес адаптації легкий та безболісний. Вони проявляють зацікавлення іграшками та діяльністю, комунікабельні, самостійні, врівноважені. Спілкування батьків з дитиною доброзичливе, поважливе.

Друга група – діти, які адаптуються повільніше й важче. Поведінка нестала. Періоди зацікавлення грою змінюються періодами байдужості, вередування. Бракує довіри у ставленні до вихователів та інших дітей. Навички гри та спілкування розвинені недостатньо. Малоініціативні, менш самостійні, дещо можуть робити самі, але здебільшого залежні від дорослого. З боку батьків спостерігається нестабільність у спілкуванні: доброзичливі, розважливі звертання змінюються окриками, погрозами або послабленням вимогливості, неувагою.

Третя група – діти, які важко пристосовуються до нового для себе побуту. Як правило, несамотійні, неконтактні. Звичні до нестабільності в режимі дня. Швидко втомлюються. Ігрові навички не сформовані. У досвіді таких дітей – прояви авторитарності, жорстокості, або, навпаки, зайвого лібералізму з боку дорослих, що спричинює страх, недовіру до вихователя або повне ігнорування його й інших дітей. Сон, апетит – погані, або зовсім відсутні. Висока захворюваність іще більше уповільнює звикання до нового оточення і нових вимог.

В. Кузьменко зазначає, що процес адаптації дитини до садкових умов, окрім певної тривалості у часі, різної щодо різних дітей, має кілька основних етапів (фаз). Це, зокрема, такі:



1. “Шторм” – у відповідь на комплекс нових впливів усі системи організму дитини відповідають бурхливою реакцією і значним напруженням. Підвищується збудливість, тривожність, можливе збільшення агресивності або заглиблення у себе. Погані сон, апетит, настрій. Фізіологічна і психологічна буря триває від 2-3 днів до 1-2 місяців (у окремих дітей).

2. “Шторм ущухає” – період несталого пристосування, коли дитячий організм шукає оптимальні варіанти реакції на зовнішні впливи. Дитина продовжує придивлятися до нового оточення, робить спроби долучатися до спільної діяльності, стає більш активною, зацікавленою, урівноваженою. Цей період триваліший, ніж перший, від 1 тижня до 2-3 місяців.

3. “Штиль” – період відносно сталого пристосування. Організм віднаходить найбільш сприятливі варіанти реагування на нові умови життя, режим дня, спілкування. Дитина починає активно засвоювати нову інформацію, встановлювати контакти, брати реальну участь у заняттях. Зменшується захворюваність, стабілізується сон, апетит, настрій. Цей період триває від 2-3 тижнів до півроку.

У дослідженнях О. М. Александровської знаходимо три рівні адаптації дітей до умов дошкільного закладу.

Високий рівень адаптації. Дитина позитивно ставиться до дошкільного закладу, вимогу сприймає адекватно, навчальний матеріал засвоює легко, глибоко і повно оволодіває програмним матеріалом, уважно слухає пояснення, займає у групі сприятливе статусне становище.

Середній рівень адаптації. Дитина позитивно ставиться до дошкільного закладу, відвідування у неї не викликає негативних переживань, розуміє виклад матеріалу, зосереджена лише тоді, коли зайнята чимось цікавим, має багато друзів.

Низький рівень адаптації. Дитина негативно або індіферентно ставиться до дошкільного закладу. Присутні скарги на нездоров'я, домінує пригнічений настрій, матеріал засвоює фрагментарно, доручення виконує без особливого бажання, пасивна, близьких друзів немає [1 с. 34].



Отже, підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок про те, що зміст поняття соціально-психологічної адаптації дошкільника у дитячому навчальному закладі включає в себе наступні моменти:

1. дитина позитивно ставиться до перебування у дитсадку;
2. відвідування не викликає негативних переживань;
3. вимоги вихователя сприймає адекватно;
4. доручення виконує з бажанням;
5. домінує хороший настрій;
6. активна в іграх;
7. добре налагоджене спілкування з дітьми.

Перераховані вище моменти можна вважати критеріями нормальної адаптованості дошкільників у дитячому навчальному закладі.

Список використаних джерел:

1. Александровская Э. М. Критерии социально-психологической адаптации детей / Э. М. Александровская. – М. : ЮНИТИ – ДАНА, 2008. – 223 с.
2. Балл Г. А. Понятие адаптации и его значение для психологии личности / Г. А. Балл // Вопр. психологии. – 1989. – №1. – С. 92 – 100.
3. Бойко І. І. Психологічна адаптація підлітка до нових умов навчання / І. І. Бойко // Психологія. Збірник наукових праць. Випуск 2 (5). – К. : НПУ, 1999. – С. 92 – 95.
4. Выготский Л. С. Основы дефектологии / Л. С. Выготский. – СПб. : Лань, 2003. – 656 с.
5. Денисова О. Н. Проблемы адаптации личности / О. Н. Денисова. – М. : Мир, 2007. – 228 с.
6. Зотова О. И. Содержание и показатели адаптации личности / О. И. Зотова, И. К. Кряжева // Организационная психология. – СПб. : Питер, 2000. – С. 248 – 256.
7. Кордунова Н. О. Звички та їх формування у дошкільників: Навч. посібник / Кордунова Н. О., Денисюк А. С. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 156 с.